

אלטלנה – מסכימים על המחלוקת

למורה

מערך השיעור הזה הוא פרי עבודה משותפת של מרכז מורשת מנחם בגין והמכון למורשת בן-גוריון. במוקד השיעור עומדת פרשת 'אלטלנה', שהסעירה את מדינת ישראל הצעירה בחודש יוני 1948 והדיה נשמעים עד היום. לפרשה זו חשיבות רבה בעיצוב המדינה: היא השפיעה על מערכת היחסים המורכבת בין הצבא לחברה האזרחית, על גבולות הממלכתיות הישראלית ועל האופן שבו מתנהלות מחלוקות חברתיות בישראל. בהתנגשות נהרגו 16 אנשי אצ"ל ו-3 חיילי צה"ל. יחד עם זאת, כחצי שנה לאחר מכן, ישבו בן-גוריון ובגין כחברי הכנסת הראשונה, כאשר שניהם מקבלים את כללי המשחק הדמוקרטי. במהלך השיעור נרצה לגעת בנקודות הכואבות שהובילו לשפיכות הדמים, אך להדגיש גם את החשיבות בקיומן של מחלוקות ובבחירה לנהל אותן באופן ממלכתי במסגרת דמוקרטית.

אם תרצו לשאול, להרחיב את ידיעותיכם, להציע הצעות או לשתף אותנו בחוויות לאחר השיעור, תוכלו ליצור קשר:

מרכז מורשת מנחם בגין: Edu@begincenter.org.il

המכון למורשת בן-גוריון: ramonz@bgu.ac.il

מטרות השיעור:

- היכרות היסטורית עם פרשת 'אלטלנה'
- דיון בסוגיית הממלכתיות ומחיריה
- הבנת הרלוונטיות של הפרשה לימינו ולמשתתפים
- דגש על חשיבות המחלוקת ובחינת דרכי ההתמודדות בניהולה

מהלך השיעור:

1. פתיחה (15 דקות):

מטרתו של שלב זה לעורר סקרנות בקרב המשתתפים.

נציג את שקופית הפייק ניוז של הדיווח (נספח) ונספר לתלמידים: משרד החינוך ערך דיון שבסיומו הוחלט להוציא מתכניות הלימודים כל נושא שנשני במחלוקת בקשר לחברה בישראל. יש ללמד רק על נושאים שנמצאים בהסכמה לאומית, כדי למנוע פילוג בעם.

שימו לב – כמובן שבשלב זה עוד לא נחשוף את הפרובוקציה!

דיון קצר:

- מה אתם חושבים על ההצעה הזו?
- האם אתם בעד או נגד? הסבירו את עמדתכם.
- למה לדעתכם בחרו ב'אלטלנה' בתור הדוגמה למחלוקת? האם אתם מכירים את הפרשה הזו?

אם יש בכיתה תלמידים ותלמידות שמכירים את פרשת אלטלנה כדאי לעודד אותם לספר מה הם יודעים. כך גם לגבי תלמידות ותלמידים שמכירים פרשות נוספות כמו פירוק הפלמ"ח.

כעת נקרין את הסרטון הקצר – "[זום אלטלנה – בעיות בתקשורת](#)"

נשאל כמה שאלות בעקבות הסרטון:

- האם שמעתם על אלטלנה?
- מי הם גיבורי הפרשה?
- ממה שראיתם בסרטון, מה עומד בלב הפרשה? מה הקונפליקט?

**אם זה לא עלה עד כאן, זה המקום לחשוף את הפרובוקציה ולספר
שהחלטה של משרד החינוך - פיקטיבית לגמרי והומצאה למטרות השיעור
בלבד.**

**מתחים ומחלוקות קיימים בכל חברה. דמוקרטיה היא שיטה לקיום וניהול
מחלוקות, באופן שלא יפרק את החברה. המחלוקת היא אבן יסוד
בדמוקרטיה וקשה לדמיין חברה דמוקרטית בלעדיה**

2. הכרות עם פרשת אלטלנה (5 דקות):

מטרתו של שלב זה היא הקניית ידע.

מצורף דף עבודה בנושא אלטלנה (בנספח). אפשר להשתמש בו כדף לעבודה
עצמית, עבודה בקבוצות או עבודה כיתתית, על פי ההרגלים בכיתה.

הדף מכיל ידע בנושא וחידון קצר בתחתיתו. מומלץ לפתור את התשובות יחד
בתום העבודה הפרטנית/בקבוצות. גילוי התשובות יכול להוות הזדמנות להרחבת
ידע.

חשוב להנכיח באופן מודגש את הערכים שהובילו כל אחד מהצדדים – רעיון
הממלכתיות, הצבא האחיד והמרות הריבונית מצד בן-גוריון וחי-האדם והאחדות
הלאומית, מצדו של בגין.

3. עיבוד (15 דקות):

מטרת החלק לעבד את הידע שנרכש ולגבש עליו דעה עצמית. בנספח תמצאו הפניות להרחבת ידיעותיכם בעניין ההנצחה.

נציג את המשימה לכיתה: איך נכון להנציח את אלטלנה היום?

מוגשות כאן שלוש אפשרויות לפעילות. תוכלו לבחור אחת מאפשרויות ההנצחה או לאפשר לתלמידים עצמם לבחור.

אפשרות ראשונה:

במשרד התרבות הוחלט להעניק פרס ישראל מיוחד בנושא אלטלנה שינתן בדיעבד, לאחד מגיבורי הפרשה.

אתם מוניתם להיות ועדת השופטים של הפרס.

החליטו למי צריך לתת את הפרס לדעתכם – לבגין או לבן-גוריון?

כתבו את נימוקי וועדת השופטים.

אפשרות שנייה:

(יש לארגן מראש חומרי יצירה לאפשרות זו)

בבית הספר שלנו הוחלט להנציח את פרשת אלטלנה.

אתם מוניתם לעצב את האנדרטה שתוצג בבית הספר.

חשבו:

- מה מטרת האנדרטה?
- את מי ואת מה נכון להנציח?
- מה חשוב ללמוד מהאנדרטה?

תכננו את האנדרטה ועצבו דגם מהחומרים שמצויים בכיתה.

אפשרות שלישית:

בבית הספר שלנו החליטו לערוך טקס לציון פרשת אלטלנה.

אתם מוניתם להכין את הטקס.

חשבו:

- מה מטרת הטקס?
- את מי ואת מה נכון להנציח בטקס?
- מה חשוב ללמוד מהטקס?

תכננו טקס קצר. זכרו – הטקסטים צריכים להיות קצרים וכדאי מאוד לשלב שירה והקראת שירים. חשבו על העמדת הטקס על הבמה, על תפאורה ואמצעים נוספים להדגשת המסר.

בסיום הפעילות היצירתית ננחה דיון:

- האם ומדוע חשוב לדבר על אלטלנה היום?
- מה המסרים העיקריים שההנצחה שעיצבתם מבקשת למסור?
- מהו לדעתכם המסר העיקרי העולה מפרשת האלטלנה?

4. סיכום (10 דקות):

כעת נספר על ההמשך, שלא מוזכר בדרך כלל כאשר מספרים על אלטלנה. כחצי שנה לאחר הפרשה, בבחירות הדמוקרטיות הראשונות במדינת ישראל נבחרו בן-גוריון ובגין לחברי כנסת. המתח בין שניהם המשיך להתקיים בכנסת אבל תחת חוקי הדמוקרטיה הישראלית.

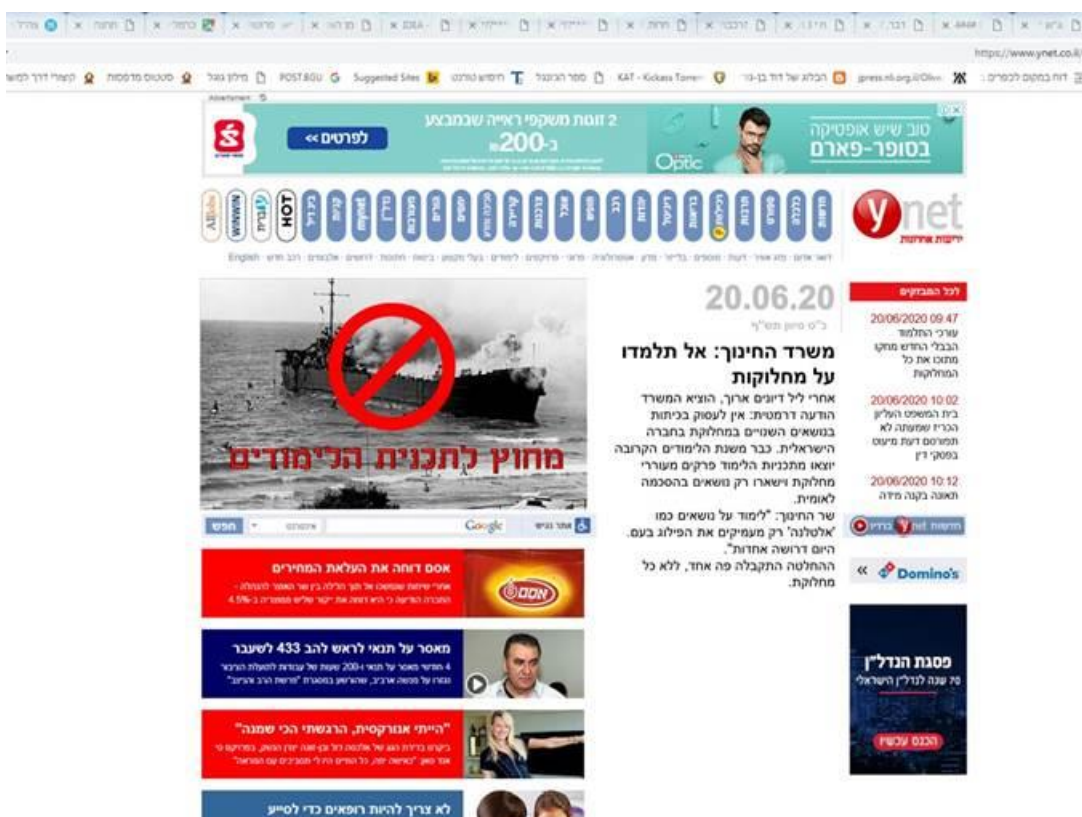
לפני סיום השיעור נצפה בסרטון "[מדברים על האלטלנה](#)", שבו משוחחים מנהלי שני המכונים – המכון למורשת בן-גוריון ומרכז מורשת מנחם בגין – על אלטלנה ולקחיה.

נשאל:

- מהו המשפט הכי חשוב ששמעתם בסרטון?
- מה הפרשה יכולה ללמד אותנו כחברה, על האופן בו אנו מנהלים מחלוקות?
- מה כדאי ללמוד מהתנהלותו של בגין? ושל בן-גוריון?
- איזה לקח ראוי שמנהיגי המדינה ילמדו מהפרשה?
- מה מהדברים האלו רלוונטי למחלוקות בכיתה? במשפחה? בין חברים?

נספחים:

1. מודעת פייק ניוז

2. הנצחת אלטלנה:

אלטלנה מונצחת בשמות רחובות בכמה ערים, בטקס אזכרה שנתי וגם בכמה אנדרטאות. כאן תמצאו שלוש אנדרטאות המספרות סיפורים שונים על אלטלנה. אפשר לעשות בידע הזה שימוש בחלק של עיצוב הנצחה.

- האנדרטה בבית הקברות בנחלת יצחק: רוב חללי אצ"ל מאלטלנה נקברו בבית העלמין 'נחלת יצחק' בתל-אביב. בשנת 2016 נחנכה אנדרטה חדשה לזכרם. לקריאה נוספת:

<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4871074,00.html>

- האנדרטה בחוף פרישמן: אנדרטה שמוצבת מול המקום שבו עלתה האוניה על שרטון, הופגזה ועלתה באש.

אלטלנה

בשידור רדיו מיד לאחר האירוע נשא מנחם בגין נאום נרגש. הוא הכריז כי למרות המקרה הנורא וחוסר הצדק שנעשה, לא תהיה מלחמת אחים. הוא קרא לאנשי האצ"ל לא לצאת נגד צה"ל וגם לא נגד מנהיגות המדינה, גם אם עשתה מעשה לא צודק. אנשי האצ"ל נשמעו למפקדם.

למרות הקושי והכעס המשיכו אנשי אצ"ל ללחום כחלק מיחידות צה"ל בהמשך מלחמת העצמאות. אך פרשת אלטלנה לא נשכחה, היא נותרה מקרה כאוב ושנוי במחלוקת, והפכה מקור למאבק פוליטי בין השמאל לימין בשנים שלאחר מכן.

מספר שבועות לאחר קום המדינה והפקודה להקמת צה"ל, נשלחה לארץ על ידי אנשי האצ"ל בצרפת הספינה אלטלנה, ובה תחמושת רבה ועולים חדשים. מפקד האצ"ל מנחם בגין הודיע לממשלה על הגעתה של הספינה, ועל כוונת האצ"ל להעביר את הנשק לידי צה"ל. עם זאת, ביקש בגין שתי בקשות: להפנות חלק מהנשק שהביאה לאנשי אצ"ל המתגייסים ליחידות צה"ל, כדי שיגיעו למערכה מצוידים כיהות, ולהקצות 20 אחוזים מכלל המטען ליחידותיו העצמאיות של האצ"ל בירושלים, שלא הוכללה אז בשטחי המדינה הצעירה, ונתפסה כאזור בינלאומי. לאחר משא ומתן קצר סירב בן-גוריון, שכיהן כראש הממשלה וכשר הביטחון, להפנות חלק מהנשק ליחידות האצ"ל, בטענה שרק הממשלה רשאית לחלק נשק במדינה, ושום גורם אינו רשאי להכתוב לה כיצד. נציגי הממשלה הזמנית ביקשו מהאצ"ל להביא את האונייה לכפר ויתקין, לפרוק שם את הנשק, ולאחר מכן יימשך המשא ומתן על חזרה לקתו.

האצ"ל קיבל את בקשת נציגי הממשלה, הסכימו להביא את האונייה לכפר ויתקין, ושם החלה פריקת הנשק הרב. למרות זאת כינס בן-גוריון את ממשלת ישראל, וברוב של שבעה תומכים נגד שניים [מתנגדים], החליטה הממשלה לתבוע מאצ"ל להעביר לידיה את הספינה על כל נשקה, ולהפעיל נגדה כוח, אם יהיה צורך בכך. יחידות הצבא נשלחו לכפר ויתקין, ולאנשי האצ"ל הוצב אולטימטום קצר ביותר - עשר דקות: להיכנע ולמסור את הנשק. בגין, כדי לנסות לפתור את המשבר, קרא לאנשיו לחזור לאונייה, ולהפליג לתל אביב. עם החזרה לאונייה החלו אנשי צה"ל לירות על האונייה ועל אנשי האצ"ל שנשארו על החוף.

אלטלנה הגיעה לחוף תל אביב, ושם עלתה על שרטון. בגין ניסה לנהל משא ומתן עם נציגי הממשלה, ולפרוק את הנשק הדרוש כל כך לצה"ל, אך בן-גוריון הציב אולטימטום: להיכנע ולהעביר את הנשק מיד. יחידות צבא רוכזו על החוף, ופרצו חילופי ירי עם כוחות אצ"ל שהגיעו למקום להיחלף לעזרת חבריהם. כעבור זמן מה נתן בן-גוריון את ההוראה ליחידת תותחנים להפגיז את האונייה, שהחלה לעלות באש. האונייה הניפה דגל לבן, ואנשיה החלו לקפוץ אל הים, אך עדיין נמשכה אש התופת מהחוף. בכל אותו זמן היה מפקד האצ"ל מנחם בגין על האונייה, והיה בין אחרוני הנוטשים אותה.

מניין ההרוגים באותו היום הגיע ל-19 (16 אנשי אצ"ל ושלושה חיילי צה"ל). רוב הנשק שהיה באונייה אבד במי הים.

המהלך שעשה האצ"ל מעמיד בסכנה את המדינה...

שום מדינה אינה יכולה לסבול, שאנשים פרטיים או ארגון פרטי יכניסו לארץ, בלי רשות הממשלה, אפילו את הכמות הקטנה ביותר של נשק...

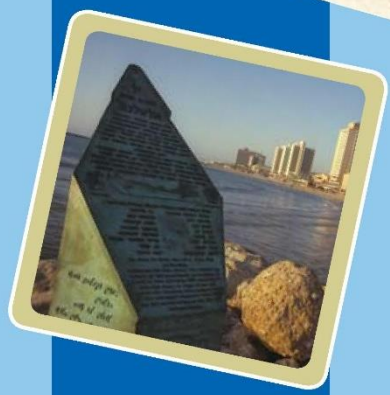
ואני קורא לאחיי בארגון הצבאי הלאומי (האצ"ל): לא לפתוח באש בשום מקום. אנחנו לא נפתח באש!

אפשר היה למנוע את שפיכות הדמים אלמלא עקשנותו של בן-גוריון.

מדוע לדעתכם פעל בן-גוריון כפי שפעל?
 מדוע פעל בגין כפי שפעל?

שאלות

- ענו על השאלות הבאות או השלימו את המשפטים החסרים (כל התשובות מופיעות בגוף הטקסט שקיבלתם).
  - שמו הפרטי של מפקד האצ"ל _____ (ארבע אותיות).
  - בהצבעת הממשלה על אלטלנה היו שני _____ (שבע אותיות) לפעולה בכוח.
  - האצ"ל הוא ראשי תיבות לארגון צבאי _____ (חמש אותיות).
  - פרשת אלטלנה נותרה מקרה _____ (ארבע אותיות).
  - מה נשאה אלטלנה מלבד עולים? _____ (שש אותיות).
  - בהמשך מלחמת העצמאות נלחמו אנשי האצ"ל _____ (שלוש אותיות) עם אנשי ההגנה במסגרת צה"ל.
  - בן-גוריון היה ראש הממשלה _____ (אות אחת) שר הביטחון.
  - בן-גוריון התנגד לכך שהאצ"ל יציב _____ (חמש אותיות) להעברת הנשק לצה"ל.
- חברו את אותיותיהן הראשונות של המילים, ומצאו את המושג הנוצר מהן. המושג שהתקבל מהאותיות הראשונות של המילים הוא _____.
- היעזרו בידע מוקדם, במילון או במקורות אינטרנטיים וחשבו: מה הקשר בין המושג שמצאתם לסיפור האונייה אלטלנה?